

במיתה, שני כתובין הבאין כאחד לחייב מיתה על כד-א עבודה בפסול. וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין על דבר שלישי שיהיה דינו כמותם, אלא להיפך, זה שנכתבו שניהם, ולא היה די באחד מהם כדי ללמוד ממנו בבנין אב, מגלה שרק בשניהם נאמר חיוב מיתה, ולא בפסול אחר.

ומקשינן: ולמאן דאמר שני כתובים הבאין כאחד כן מלמדין, מאי איכא למימר?

ומתריצין: הא איכא פסוק נוסף, לגבי שתויי יין שגם הם חייבים מיתה, (1) והוי ליה כתוב שלישי. ושלשה כתובין הבאין כאחד, לדברי הכל אין מלמדין!

שנינו במשנה: היה עומד על גבי כלים, על גבי בהמה, על גבי רגלי חבירו – פסול!

והוינן בה: מנלן שהעומד על גבי חציצה פוסל עבודה? (2)

ומתריצין: דתנא דבי רבי ישמעאל: הואיל ורצפה

אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת! – לעמידה בחרתיו לשרת, ולא לשיבה! (5)

תנו רבנן: "לעמוד לשרת", מלמד הכתוב שיש מצוה לשרת בעמידה.

וכשהוא אומר "ושרת ככל אחיו הלוים העומדים", שנה עליו הכתוב לעבב, שאם עבד בשיבה עבודתו פסולה.

אמר ליה רבא לרב נחמן: מכדי, יושב כזר דמי. שהרי דרשינן "לעמידה בחרתיו", וכשהוא יושב הוא אינו "נבחר", ומחיל עבודה כזר (6), ואם כן, נלמד במה מצינו מזר, ואימא – מה זר שעבד עונשו במיתה, אף מי שעבד כשהוא יושב עונשו במיתה.

ואם כן, אלמה תניא: אבל ערל, אונן, יושב, אינן במיתה, אלא באזהרה?!

ומתריצין: אי אפשר ללמוד במה מצינו מ"זר ל"ישוב", משום דהוי העובד כשהוא מחוסר בגדים, והעובד שלא רחוף ידיים ורגלים, שחיוב שניהם

היי"א] אך אילו התחדש בו פסול יושב, נורק נלמד מזר, כמבואר בסמוך] הרי הוא מתחייב מלקות על כל פסול בפני עצמו.

6. הרמ"ה [בסנהדרין פג ב] הקשה על פירוש רש"י ותוס', שאם נחשב זר איך יתמעט ממיתה משום שני כתובים הבאים כאחד, והרי חיובו משום שנאמרה מיתה בור, [ונקדושת רש"י בסמוך בד"ה שני], ומאידיך, אם משני כתובים אין למדים יושב, גם מחוסר בגדים לא נלמד, כי אף שנאמרה בו זרות, הוא משני כתובים הבאים כאחד.

[וראה בשפת אמת שדייק מדברי רש"י בד"ה אימא שגם הוא חזר מפירושו, ופירש כהרמ"ה, ובשטמ"ק גרס ברש"י לעיל באופן שונה, ונמצא שפסול יושב הוא פסול עצמי שלא משום זרות עיי"ש, וזבוח תודה כתב שכך היא הגירסא הנכונה, והוכיח כן מדברי הרמב"ם הנ"ל שאיסורו מצד העשה לעמוד, יש לדחות כנ"ל, שאיסורו חלוק מפסולו לגבי הכשר עבודה.

1. מכאן הוכיח בבב קודש [נח"ג נ] ששתויי יין אינם חייבים מיתה אלא על עבודה תמה, שאם כדברי תוס' לעיל [טו ב ד"ה אתיא] שחלוק דינו ממחוסר בגדים ושאינו רחוף יו"ר, הרי אינו יכול ללמוד מהם, ולמה נחשבו כשלשה כתובים הבאים כאחד. וראה בהערות שם.

עוד יש להוכיח מכאן כדעת רש"י לעיל [יח א הערה 3], ששתויי יין נחשב כזר מג"ש חוקה חוקה, כי אילו נאמר שרק התחדש מ"להבדיל" שהוא מחוייב מיתה על ביאה שיש עמה עבודה, הרי אינו נחשב כג' פסוקים הבאים כאחד.

2. תוס' להלן [ק"א ד"ה מין] כתבו שעל גבי רגל חבירו פסול

5. רש"י פירש [בד"ה לא], שדעת רב נחמן כי כיון שלא נבחר לשיבה הווי להו זרים וזר מחלל עבודה. וכן מצינו בספרי [שופטים כד] שעבודתו פסולה, "שאין שירות כשר בו אלא מעומד ואם ישב ושירת עבודתו פסולה". ולפי זה נמצא לכאורה שרב נחמן חולק על הברייתא בסמוך כי לדבריו אין צריך שישהגה הכתוב לעבב, כי אינו דין עמידה לעבב, אלא כזרות ממש. וראה זבח תודה ובהערה הבאה.

אמנם לעיל [טז א הערה 5 לגמרא] הוכחנו שלולי נאמר ביושב פסול זרות, לא היה מחלל עבודה, כי כששהגה עליו הכתוב לא למדנו אלא לעבב אך לא לחלל וכמבואר במהרי"ט בקידושין [לו ב] לענין עבודת אשה, וכן משמע בשטמ"ק לעיל [כב ב אות ב] לגבי עבודת בן נכר, שאינו מחלל כזרות. ונפקא מינה לענין לחזור ולעבוד עבודה שעשאה מיושב.

ומאידיך, אף שנאמר ביושב שהוא כזר, היה צריך הכתוב לשנות בו לעבב, כי אף אם התחדש בו פסול כזר, אין לו איסור זרות, וכמו שכתב הרמב"ם [פ"ה מביא"מ הי"ז] שאזהרה שלו מכלל עשה היא, ולולי ששהגה עליו הכתוב לעבב, היה בו רק חילול עבודה מצד זרות, אך דבר שאינו עצם העבודה – כקידוש יו"ר – אלא הכשרה, לא שייך בו חילול, ואינו נפסל אלא משום ששהגה עליו הכתוב לעבב. וראה שפת אמת.

וראה בהערות על המשנה שביררנו אם זרות גורם חלות פסול בקרבן כשאר פסולין, או שהיא חסרון כהונה גרידא, ואם במקום ששהגה הכתוב לעבב נחשב כפסול ומחלל [נדלא כהמהרי"ט] נמצא שיש נפקא מינה בכך לגבי עיבור צורה, שאינו נצרך כשנעשה בפסול, אלא כשיש חסרון בדיני הקרבן. ומאידיך נפקא מינה, שאילו הוא זר ממש, אינו לוקה על שאר פסולין, כטמא ומחוסר בגדים, וכמבואר ברמב"ם [פ"ט מביא"מ

[במדבר ז א] "וימשחם, ויקדש אותם", (אס) — מה כלי שרת נאמר בהם הדין שלא יהיה דבר חוצץ בינו

של המקדש מקודשת⁽³⁾ לעמוד ולשרת עליה בקדושה שקידשה דוד, וכלי שרת מקודשין כדכתיב

ולדת ריצב"א בתוס' יומא [נח א] שבכלי שרת צריך שיאחז בעצמו של כהן, יש לומר שהנידון בסוגיא שם אינו רק לגבי החציצה, אלא אף שאינו חוצץ עדיין צריך להוסיף שבטל לחפץ שצריך ליגע בו ואינו מפריע לנגיעה, ולגבי כך אמרו שאין רגל חבירו מתבטלת, ואף שאינה חוצצת, כי היא מין במינו, עדיין הוא אינו עומד על הקרקע בעצמו של כהן, אך דין זה נלמד רק מדיני עמידה דרך שירות ולא מדיני חציצה.

ובספר גבעת פנחס [מכילתא ההפלאה] הוכיח מהסוגיא ביומא שמיין במינו מתבטל לחברו. ובאבני נזר [יו"ד רסו] תמה עליו מדברי תוס' להלן שנקטו שהפסול אינו משום חציצה אלא משום שאינו עומד דרך שירות, וכנ"ל. והגר"ש וואזנר [בספר זכרון להגרי"א אברמסקי עמ' שמו] כתב שנידון זה תלוי בגירסת המשנה, שאם עומד בשני רגליו על "רגלי" חברו דינו כתלוי באויר ואינו דרך שירות, אך כשרגלו אחת על הרצפה ושניה על "רגל" חברו נחשב דרך שירות, ואם אינו יכול לעמוד נפסל רק משום חציצה, והגמרא ביומא מדמה חציצה בכלי לדין זה מצד פסול חציצה שבו.

3. בשטמ"ק [אות ו, יח] הביא שתי גירסאות ובהן תלויים פירושי רש"י ותוס' בסוגיין, שאם גורסים "מקדשת" משמע כביאור תוס' [בד"ה הואיל ב'] שהאדם מתקדש לעבודה, ולכן חציצה פוסלת בעמידתו, אך אם גורסים "מקודשת" כמשמעות פירש"י [ד"ה הואיל] ותוס' [בד"ה הואיל א], צריך ביאור מנין שצריך לעמוד על הרצפה, וראה בהגהות הגר"א לספרי [שופטים כו] שדרשו מ"העומדים שם" שצריך לעמוד דוקא על הרצפה. ועיין בטהרת הקדש ושפת אמת.

והרש"ש כתב שרש"י גורס גם בכלי שרת מקודשין, [וכן הוא ברש"י בשבת, שם] ולכן הביא את הפסוק וימשחם ויקדש אותם, והדמיון הוא לאחיזת הכהן בכלי, אך לפי תוס' אילו הכוונה לכלי שרת הרי הדמיון היה ראוי להיות למה שמקדש הכלי את הדם, ולכן ביארו שהכוונה לבגדי כהונה המקדשים את הכהן, וחציצה פוסלת בהם.

ובפירוש המשניות להרמב"ם כתב: העזרה תקדש הנכנס בתוכה, כמו שמקדשין כלי שרת הדבר הנכנס בהן, והיינו כפירוש תוס' בטעם העמידה על הרצפה, אך בכלי שרת פירש כרש"י ולכן נקט שמדובר לגבי המתקדש בהם. ובמאירי [שבת יט א] כתב שהרצפה כלי שרת ואין ראוי להיות חוצץ בינה לבין הרגלים כדין כלי שרת בינו ובין היד.

3א. כך פירש רש"י, והיינו ש"כלי שרת" המקודשים הם כלי העבודה, וכן נקט בסמוך "שלא יהא דבר חוצץ בין כהן לכלי שרת בקבלת הדם". ואילו תוס' [ד"ה הואיל ב] נקטו שהכוונה לבגדי כהונה המקדשים, וכנ"ל.

וראה דברי רש"י לעיל [יג א ד"ה ובכלי] שפירש את הברייתא שקבלה נעשית "בכהן כשר ובכלי שרת" דהיינו בגדי כהונה, וכן פירשו הראב"ד והר"ש משאנץ במקור הברייתא בתורת כהנים [ויקרא פרשה ד, ד] אך רבינו הלל שם ביאר

משום שאין דרך שירות בכך. וכן כתב רש"י בשבת [צג ב ד"ה כהן] דדרשינן מ"לעמוד לשרת ככל אחיו הכהנים" שתהא עמידתו כשאר אחיו, וכן כתב בפסחים [סה ב ד"ה והא] שאין זו עמידה. וכבר העיר הגרעק"א [בגליון הש"ס לתוס' הנ"ל] שביומא [נח א] מקשינן ממשנתנו לגבי חציצה של מין במינו, ומשמע כמבואר בסוגיין שהפסול מצד חציצה.

וראה תוס' בסוכה [לז א ד"ה כין] שהוכיח מסוגיות אלו שמידי דלאו אורחיה נחשב חציצה אף במין במינו, וכבר תמה בערוך לנר הרי ביומא [שם] אמרו שהרגל חוצצת רק משום שאינו מבטלה, וכן הקשה בטהרת הקדש [להלן קי א], והביא שתוס' בשבת [צג ב] הקשו למה אמרו בסוגיין שעומד על גבי אבן חוצץ, והרי היא ממין הריצפה, ותיירצו שאינו מבטלה כי נתקלץ בה, ועל רגל חבירו לא הוקשה להם כי כבר אמרו ביומא שאינו מבטלה.

אמנם במקדש דוד [טו ב] נקט שתוס' ורש"י הלכו בשיטת התוספתא [מנחות פ"א ה"ח] שהמקור לפסול עומד על גבי דבר אחר הוא משום שאינו עומד ככל אחיו הלויים, וכן ביאר הנצי"ב בפירושו לספרי [שופטים כו] ע"ש, ועדין תמה מתוס' בשבת שאבן חוצץ.

ובחזו"א [נה ב] ביאר שאין דרך שירות לעמוד על גבי חציצה, [ואם אינה חשובה חציצה שוב דרך שירות בכך], ונפקא מינה לגבי משכן, שלא היה בו קדושת המקום על הרצפה, ולא שייך בו פסול חציצה, אך אין עמידתו דרך שירות. והוסיף [קמ"א ל ב] שדין חציצה נאמר דוקא כשעומד על הרצפה, אך כשעומד באויר לא שייך בו פסול חציצה אלא רק שאין דרך שירות בכך, וכדלהלן לגבי נתלה וקיבל. וכוננת, שחסרון בדרך שירות תלוי בחיוב לעמוד על הרצפה, ואילו לא היה דין לעמוד על הרצפה לא היה פסול חציצה גורם שחסרון בדרך שירות. אך אחר שלמד תנא דבי רבי ישמעאל דין זה, אפילו חציצה של מין במינו פוסלת כי אינו דרך שירות ומיושבת קושיית רע"א.

אך בכתבי הגר"י [להלן כו א, קי א] נקט להיפך, שחסרון בדרך שירות אינו תלוי בדיני חציצה, שהרי נתלה וקיבל פסול, ומשמע שאילו דרך שירות בכך נחשב כעומד על הרצפה, משום שאויר עזרה כעזרה ורק כיון שאין דרך שירות בכך אינו כעומד על הרצפה, ונמצא כי העומד על רגל חבירו כיון שאין דרך שירות בכך אינו יכול לבטלה ולכן היא חוצצת, אך אילו היה דרכו בכך היתה רגלו השניה מצטרפת להכשר עבודה, כמו בשני כלים ושירות אחת. ומיושבת קושיית הגרעק"א. [וראה הערה 4].

[וראה בטור ושו"ע [או"ח צח] שהתפילה דומה לקרבן, ולכן צריך שלא יפסיק דבר בינו לבין הקיר דומיא דקרבן שהחציצה פוסלת בינו לכלי, וציון הגר"א לסוגיין, ולבאורה תמוה, אם כן, למה בתפילה, אדם (ובהמה) שלפניו אינם חוצצים, כמבואר בסי' צ ס"א, ומוכח לבאורה שהחציצה תלויה בדיני התפילה משום כוונה או בכבוד השכינה. וראה בשו"ע שבמ"ב גרס חציצה פוסלת בינו "לקיר" ולא "לכלי"].

ואי אשמעינן חציצת בהמה, הוה אמינא שהיא חוצצת משום דלא מינא דאדם הוא. אבל רגל חבירו, דאדם הוא, אימא לא תחצוץ, לכך צריכא לפרש את כל שלשת אופני החציצות⁽⁵⁾.

תניא: רבי אליעזר אומר: אם עבד הכהן כאשר רגלו אחת עומדת על הכלי ורגלו אחת עומדת על הרצפה, או שהיתה רגלו אחת על האבן המונחת על הרצפה, אך אינה חלק ממנה,⁽⁶⁾ ורגלו אחת על הרצפה — רואין: כל שאילו נטל הכלי ותנטל האבן עדיין וכול לעמוד על רגלו אחת ויעבוד⁽⁷⁾, עבודתו כשרה. ואם לאו, עבודתו פסולה!

של הכהן המקבל בידו את הדם לבין כלי שרת, אף רצפה של המקדש, לא יהא דבר חוצץ בינו של הכהן העובד לבין הרצפה!

וצריכא. הוצרך התנא במשנה להשמיענו שלא יהא דבר חוצץ בכל אופן, בין שהחציצה היא כלי, ובין שהיא בהמה, ובין שהיא אדם.

דאי אשמעינן חציצת כלי, הוה אמינא שהוא חוצץ משום דלאו מינה דבשר הוא. ומין בשאינו מינו חוצץ. אבל בהמה, דמינא דבשר הוא, אימא לא תחצוץ.⁽⁴⁾

קדשים נעשית מיושב. ובכלי גולה כתב שהטעם לכך, כדי להבדיל בין עבודת שירות שטעונה כהן לעבודה הכשרה בור. והמקור לכך מסוגיין שיושב פסולו כור, ושחיטה כשרה בור. וכיון שהיא צורך עבודה מותר לישב לצרכה בעזרה, כדעת תוס' ביומא [כה א] וראה באגרות משה [יר"ד ח"א י"ב, ח"ב א].

6. **בעולת שלמה** תמה למה אבן חוצצת והרי היא מין במינו עם רצפת האבנים, ותירץ שחולין וקדשים נחשב מין בשאינו מינו כמו שאמרנו לעיל דלאו מינה לא מחריב בה. וכבר הבאנו [בהערה 2] **שתוס' בשבת** [צג ב] כתבו שאבן אינה בטלה למינה כי נתקלים בה, ובין כך ובין כך צריך לפרש בסמוך שאבן שנתדלדלה נחשבת לחציצה אף שהיא קדשים ולא נתקלים בה, כי היא חוצצת לגבי הקרקע המקורשת והיא ממין אחר של עפר וצרורות.

הנה בתמיד [פ"ג מ"ט] שנינו אבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות שעליהן כהן עומד ומטיב את הנרות, ובמקדש דוד [כ"א ד] תמה שהרי העומד על אבן עבודתו פסולה, וכתב ליישב על פי **המשנה למלך** [פ"ג מתומ"מ הי"ב] שלמד מדברי **תוס' ביומא** [נט ב] שדישון הנרות אינו טעון בגדי כהונה, וכיון שדין חציצה בעמידה נלמד מחציצה בבגדי כהונה [לתוס'] נמצא שאין צורך בעמידה על הרצפה בדישון מנורה.

אמנם **הרמב"ם והראב"ד** בפירושיהם למשנה בתמיד כתבו שעומד עליה גם בעת ההדלקה, וראה בראב"ד [פ"ט מביא"מ ה"ז] שאין מדליקין אתה מנורה לכתחילה בור, והביא **הרי"ז קורקוס** [שם] **שהריטב"א** ביומא [כד ב] כתב שההדלקה טעונה בגדי כהונה, ומוכח שחציצה כשרה אף שצריך בגדי כהונה.

עוד הוכיח **המקדש דוד** [טו ב] מסתימת לשון הגמרא שאילו יכול לעמוד על רגלו אחת עבודתו כשרה, כי אף בעומד על רגל שמאל כשר, ומה שאמרנו בבכורות [מה ב] שאיטר פסול, ופרש"י דכתיב לעמוד לשרת, כדרך שאר עמידה דעיקרו בימין, היינו דוקא באיטר שאין עמידתו כדרך עמידת שאר בני אדם. [וראה משי"כ הבי"ח באו"ח צט].

7. **הרמב"ם** [פ"ה מביא"מ ה"ח] לא נקט תיבת "ויעבור", וכן הוא בשבת [צג ב]. ומשמע שדי בכך שיכול לעמוד כך בשעה שאינו עובד, ואף אם בשעה שעובד אינו יכול לעמוד על רגל אחת.

"מזרק שמקבל בו הדם" וראה הערות הגר"י הוטנר שם [לדף ה א].

4. מהצריכותא משמע שאין הנידון בדיני חציצה, כי אמנם מין במינו אינו חוצץ, אלא רק משום שאין דרך שירות בכך אף מין במינו חוצץ, והיינו כדברי תוס' בסוכה הנ"ל, או כדברי החזו"א שמשום חציצה אין דרך שירות בכך. אך להגר"ז צ"ע למה באמת יחצוץ מין במינו. [וראה רש"י ביומא שם שחברו אינו מבטל רגלו עד שישמור העובד את עבודתו. ודייק הריטב"א שם שרגלו שלו אינה חציצה אלא משום שאין דרך שירות בכך, ועיין בהערות לגמרא לעיל יט א]. אולם לדברי ריצב"א ביומא שם נמצא שמוסקנת הגמרא שמין במינו חוצץ בעבודה. וראה הערה 9 לתוס'.

עוד הקשו האחרונים, לכתוב רק רגלי חבירו, ונלמד מכך על בהמה וכלים שאינם מינו. ובפנים מאירות תירץ דהוה אמינא שרק רגל חבירו לא מבטל אך בהמה וכלים מבטל ואינם חוצצין, ואילו היה אומר רגל חבירו וכלים הוה אמינא שרגל בהמה היא בשר ויכול לבטל וכן להפך הוה אמינא שבעלי חיים אין בטלים וכלים יבטלו. וראה מצפה איתן.

5. **הרמב"ם** [פ"ה מביא"מ ה"ז] כתב דין יושב שחילל ועבודתו פסולה, וסיים "וכן כל העוסק בעבודה וכו'" ואם היה דבר חוצץ פסל, ומשמע שפני חציצה דינו כיושב, ויושב כור, ולכאורה תמוה אם כן למה הוצרכה הגמרא להלן [לב א] לדרוש מקרא להכשיר שחיטה בור והרי אמרו שם [בע"ב] שאין השוחט צריך לעמוד בעזרה, שנאמר את בן הבקר לפני ה', ולא השוחט לפני ה', ולכאורה נמצא שדינו כור, ובהכרח ששחיטה אינה טעונה כהונה.

ושמא לולי הכשיר זר בשחיטה, הוה אמינא שרק אינו צריך "לעמוד" ויכול לתלות ולשחוט, אך אינו נחשב כור אלא בחציצה, ואמנם הרמב"ם לא דימה אלא יושב לזר בהלכות ביא"מ, אך דין תלה החוכר רק בהלכות פסולי המוקדשין ומשום חסרון בעבודה ולא בעובד. ועוד יש לומר מאידך, שלא למדנו מלפני ה', אלא שאינו נחשב זר לעבודה משום חסרון עמידה. אך אין זה הכשר לזר ממש, אלא שהתמעט חיוב עמידה ולא נחשב זר.

וראה **תוס' להלן** [נה ב ד"ה גובהה] שכתבו כי שחיטת

נאמר, כיון דדעתו לחברה כמאן דמחברא דמיא. או דילמא, השתא מיהא הא תלישא. (8)

רבה זוטרי בעי לה הכי — בעי רמי אמי: נעקרה האבן מהרצפה, והוסטה ממקומה, ונוצרה במקומה גומא, ועמד במקומה בתוך הגומא — מהו? (9)

כי קדיש דוד [דהיינו, שהיו מקדשין את העזרה בשתי תודות ובנגינת "שיר של פגעים", ודוד קידש

בעי רבי אמי: נדלדלה האבן שהיתה קבועה ברצפת המקדש מקביעותה, והרי היא מתנענעת לכאן ולכאן, ועמד הכהן העובד עליה — מהו?

ומבארת הגמרא: היכא דאין דעתו לחברה לאבן למקומה, לא תיבעי לך, דודאי אין היא נחשבת כחלק מהרצפה, ולכן חייצא.

כי תיבעי לך, היכא דדעתו לחברה, מאי? האם

9. רש"י פירש שנעקרה האבן לגמרי, ועמד הכהן בגומא שבמקומה ועבד. והרמב"ם [פ"א מבית הבחירה ה"י] כתב אם נעקרה האבן אף על פי שהיא עומדת במקומה הואיל ונתקלקלה פסולה ואסור לכהן העובד לעמוד עליה בשעת העבודה עד שתקבע בארץ. והשיגו הראב"ד עוד אמרו שם שאם נעקרה האבן ועמד הכהן במקומה ועבד אין דרך שירות בכך. וביאר הגר"ח שכוונתו להקשות למה השמיט הרמב"ם את האיבעיא של רבה זוטרי, שהרי אם מדובר באופן שהאבן במקומה אין צדדי הספק אם קידש את הרצפה או עד התהום, אלא אם האבן חשובה כרצפה או שנפסלה וחוצצת, ובהכרח כוונתו רק לספק של רב אמי בלישנא קמא שנתלדלה האבן, וזה כבר הוזכר בהלכות בית הבחירה [נמוכא בהערה הקודמת, ויקשה למה כפל הרמב"ם דין זה? ואם כוונתו לאיבעיא של נעקרה האבן, כיצד יבאר את צדדי הספק.

ובקין אורה כתב בדעת הרמב"ם שכוונתו לספק בנעקרה, וביאר שהאבן עומדה במקומה. והוסיף הגר"ח שהספק הוא משום שקדושת המקדש חלה רק במחובר, כי תלוי בקדושת המקום, ונמצא שאילו קידש רצפה עליונה, הרי היא בקדושתה רק כשהיא מחוברת, שבכך נחשבת חלק מהמקום. אך אם קידש עד התהום, והנידון רק לגבי חציצה, אף אם נעקרה האבן, כיון שעומדת במקומה, נחשבת רצפת העזרה, ואינה חוצצת.

והחזו"א [בגליונות] העיר שלדברי הגר"ח נמצא שנתלדלה גרועה יותר מנעקרה, כי אף שעומדת במקומה דנה הגמרא אם נפסלת משום שהיא תלושה, ואילו בנעקרה נחשבת כרצפה, והנידון רק משום דרך שירות. ולכן כתב [ה, ב] כניל, שנחלקו הלשונות אם רצפה מעכבת או כיון שבטלה לבנין אינה צריכה חיבור ואינה חוצצת, ופסק הרמב"ם כלישנא קמא שרצפה מעכבת וצריכה להיות מחוברת דוקא, וכפל לכתוב דין זה בפסול בנין ובפסול עבודה, אך נעקרה ועמד על הקרקע פסולה, משום חסרון רצפה.

ועל כך נחלק הראב"ד וסבר שאף אם אין רצפה מעכבת אפשר לפסול אבן שנתלדלה משום שאין זה דרך שירות. כי כיון שדעתו לחברה נמצא שכל זמן שלא חברה לא בטלה, כי אין רצונו שתהיה במצב זה.

ובאבי עזרי ביאר את ספק הגמרא להיפך מהבנת הגר"ח, ונקט שאם קידש רצפה עליונה, כשרה אף שאינה מחוברת, כי יש עליה שם רצפה, אך אם קידש עד התהום, נמצא שאם אינה מחוברת הרי היא חוצצת ואינו עומד על הקרקע [וראה תוס' בפסחים סז ב שדנו איך אמרו דוד קידש על התהום והרי

והגר"ז הקשה, הרי לעיל [נט ב] נחלקו אם עמידה מן הצד שמה עמידה לענין עבודה, ומבואר שם בשטמ"ק דהיינו באופן שאם ינטל מה שסומך עליו יפול, ואם כן מאן דמכשיר שם יכשיר גם כאן אף שאם ננטל האבן או הכלי יפול, שהרי העומד על רגל אחת כשר. וחילק בין עומד ברגליו על הארץ וסומך בגופו שנחשבת לו עמידה, לבין עומד ברגלו אחת שלא כדון שהעמידה מתייחסת לאותה רגל.

8. הרמב"ם [פ"ה מביא"מ ה"ט] כתב, נתגרנדה אבן מאבני העזרה, לא יעמוד עליה בשעת העבודה עד שתחובר בארץ, ואם עבד עבודתו כשרה הואיל ובמקומה עומדת, ולא חילק את דעתו לחברה או לא. וכתב הכסף משנה שרב אמי סבר שאם אין דעתו לחברה לכתחילה לא יעמוד עליה, ודן אם מותר לעמוד עליה לכתחילה כשדעתו לחברה, ומספק נפסק שאף אם דעתו לחברה לא יעמוד עליה לכתחילה, ובדיעבד עבודתו כשרה. ובמשנה למלך תמה שלשון "חייצא" משמע שאם אין דעתו לחברה עבודתו פסולה אף בדיעבד.

ובקין אורה כתב שגם הרמב"ם פירש את הספק לענין דיעבד, אלא ששיטתו שמספק לא יעבוד ואם עבד עבודתו כשרה. ובלקוטי הלכות ביאר שאם אין דעתו לחברה דינה כאבן סתם שחוצצת, והנידון בסתמא, אם כשרה בדיעבד כיון שהיא שלימה ומסתבר שיחברנה. אולם החזו"א [ה, ב] כתב שגם אם אין דעתו לחברה אינה נחשבת כסתם אבן שחוצצת, אלא שדעת רב אמי שצריך לעמוד על רצפה דוקא ולא על קרקע, ואם אין דעתו לחברה שם חציצה עליה ולא שם רצפה ואם דעתו לחברה בטילה ואין עליה שם חציצה, והנידון אם נחשבת תלושה, ופסק הרמב"ם כרב אמי שכשרה בדיעבד מספק, אך רק כשהיא במקומה, כי רצפה מעכבת, והזכיר דין זה גם בדיני הבנין בהל' בית הבחירה [פ"א ה"י, וכדלהלן] והוסיף בין הכשר העבודה בדיעבד בהל' ביאת מקדש.

ובבד קודש [ח"א ג] כתב שדעת הרמב"ם שאבן מאבני הרצפה אינה חוצצת כסתם אבן, משום שהיא מתבטלת. ואפילו אם אין דעתו לחברה הרי אינו רוצה לסלקה, וכבר כתב הרמב"ם [פ"ה מפסוה"מ הכ"א] שמין במינו אינו חוצץ אפילו דבר שטעון אחיזה בעצמו של כהן, ומוכח שאין זה רק מדיני חציצה אלא בטל כמאן דליתא, ורב אמי סבר שאם אין דעתו לחברה תחצוץ כשיטתו בימא [נח א] שמין במינו חוצץ בקדשים. וראה לעיל בהערה 2 ובהערה 9 לתוס' ד"ה הואיל ב'.

ומסקינן – תיקון!

שנינו במשנה: **קיבל בשמאל פסול. ורבי שמעון מכשיר!** (11)

תנו רבנן: נאמר "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו, ונתן על קרנות מזבח העולה". וילפינן לקמן [בע"ב] שכל מקום שנאמרה "אצבע", אינו אלא בימין. ולפי שהטיל הכתוב את האצבע, שהיא בימין, בין קבלת הדם ["ולקח"] ובין נתינתו על קרנות המזבח, נדרש הפסוק כך: **"באצבע"** נסוב על "ולקח" שנכתב לפניו – **מלמד שלא תהא קבלה של הדם אלא בימין!** וכמו כן **"באצבע"** נסוב גם על "ונתן" שלאחריו – **מלמד שלא תהא נתינה אלא בימין!**

אמר רבי שמעון: וכי נאמרה "יד" בקבלה?

היה ראוי למנותו בין מומים הפוסלים, ותמה האור שמח שאם אין לו ימין הרי נמצא שעובד בשמאל ומחלל עבודה ולכן כתב [פ"ד מיבום וחליצה הי"ז] שפסולו משום שאינו שוה בזרעו של אהרן, ואינו מחלל עבודה כמבואר ברמב"ם [פ"ה מביא"מ הי"ח] שאינו לוקה. אמנם בסמוך יתבאר שחסרון ימין אינו מחלל עבודה, כי פסול שמאל הוא רק בשמאל "חיובי" ולכן איטר אינו מחלל בחסרון ימין.

ובמקדש דוד [טו ב] כתב שאף על פי שיש עבודות שאינן טעונות ימין, אמרו בגמרא שאיטר פסול לכל העבודות, כי כל שאינו ראוי לעבודה אחת פסול לכל העבודות, כמבואר בירושלמי [יומא פ"ב ה"א] וראה **נודע ביהודה** [תנינא קנן וחתם סופר [אה"ע ח"ב עא] **ובשירידי אש** [ח"ג מט].

יש לדון אם פסול שמאל הוא משום חסרון עבודה בימין, או שהוא פסול חיובי של עבודת שמאל כעבודת זר וטמא, ונפקא מינה אם פסול כשעובד בימין ושמאל יחד, וכן כשנפסל בעבודת שמאל אם טעון עיבור צורה משום חסרון, או שנשרף מיד כי חל פסול בקרבן. ויש להוכיח מדין קבלה בימין ושמאל מסייעתו שהוכשרה רק משום שמסייע אין בו ממש, [נתוספתא פ"א ה"ה שבת צג ב וברמב"ם פ"ה מביא"מ הי"ח] ומשמע שאילו הסיוע נחשב כחלק מן המעשה, פסול, משום שהוא פסול חיובי.

ובחזו"א מנחות [כב סק"ז] תמה איך חופן קטורת ביו"כ בשתי ידיו, ויתכן שאין שמאל פסול אלא כשעובד בה תחת ימין, אך כשצריך לעבוד בשתייהן נמצא שעובד בימין וגם בשמאל וכשר, אך באמת אם יקבל דם בשתי ידיו יפסול, כי מצוותו לעבוד רק בימין ונמצא שעובד בשמאל במקום ימין, וכמבואר בתוספתא שם.

וכן מוכח בתוס' בחולין [כ א ד"ה לא] ששמאל הוא פסול כשאר פסולים, ואינו חסרון ימין גרידא, שהקשו איך מותר למלוך בשן והרי חסר ימין ומולך בשמאל פסול, וכתבו ששמאל גרע משן, והיינו ששמאל הוא פסול חיובי מצד עצמו.

בהם את מקום העזרה, כמבואר בתוס'], את רצפה עליונה בלבד קדיש, ומקום הגומא שתחת האבן אינה קדושה, או דילמא עד לארעית דתהומא לקרקע התהום קדיש, ונמצא שגם קרקעית הגומא מקודשת?!

והיונין בה: **ותיבעי ליה אם נטלה רצפת כל העזרה כולה**, אם אפשר לעבוד, ולמה הסתפק רב אמי רק בניטלה אבן אחת, ועומד במקום גומא? (10)

ומבארת הגמרא: **לעולם פשיטא ליה לרב אמי דעד ארעית דתהומא קדיש. והכי קמיבעיא ליה**, בעומד במקום גומא, האם דרך שירות בכך, או אין דרך שרות בכך?! אבל, באופן שניטלה רצפת כל העזרה, שאינו עומד במקום גומא, פשיטא שאפשר לעבוד, כי דרך שרות בכך, והרי הוא עומד על קרקע מקודשת.

תחת העזרה היו מחילות שהן חול וגויתיהן קדש. כפירש"י שם. **ובבאר שבע** תמיד כו ב תמה שהרי בפסחים פו א מבואר שהכוונה לתחת הר הבית ולא תחת העזרה.

10. **רש"י** פירש שקושיית הגמרא היא למה לא הסתפק באופן שנטלה כל רצפת העזרה, ומשמע שדעתו היא שחסרון אבן אינו מעכב עמידה על שאר אבנים, והנידון הוא רק כשעומד בגומא או שאין מקום ראוי לעמוד בעזרה.

אולם מדברי הרמב"ם הני"ל דייק הגר"ח שאם נעקרה אפילו אבן אחת, העבודה פסולה, ואינו מחלק בין נעקרה אבן אחת לנעקרה כל הרצפה. וביאר שדעת הרמב"ם היא שחסרון אבן פוסל את כל המקדש, משום שנאמר "הכל בכתב", ללמד שצריך להיות המקדש כולו במדה שהתקדש, ומפרש שקושיית הגמרא היא, למה כשנעקרה נפסל רק מקום האבן, ולא נפסל מקום כל העזרה, ומסקינן מכך, שקידש עד התהום. ובהכרח הנידון רק לגבי עמידה דרך שירות שחסרונו שייך רק במקום שחסרה אבן, ואינו גורם פסול בבנין הבית.

ודעת רש"י היא, שחסרון אבנים מרצפת העזרה אינו פוסל את הנותרות אלא לענין הכשר עבודה, אך קדושת המקום לא פקעה, ולכן אין צורך לקדשה שוב כשמחזירה למקומה, כי מדיני קדושת המקום שרצפתו העליונה תשלים את הקדושה לעבודה, ולכן אין חסרון ב"הכל בכתב", כי לא נפקעה הקדושה לגמרי.

ונמצא שבניטלה כל הריצפה, לרש"י פשיטא שעבודתו כשרה, כי עומד דרך שירות, ואילו לפי הרמב"ם פשיטא שפסולה, מצד חסרון בבית.

11. **רש"י בבכורות** [מה ב] כתב שאטר יד פסול לעבודה דכתיב באצבעו וכמבואר בסוגין, וגם אטר רגל פסול דכתיב לעמוד לשרת, כדרך שאר עמידה דעיקרו בימין. **והרמב"ם** בחולין [צב ב] הביא משמו שאטר אין לו ימין, כי אילו נחשב רק כמום

ועוד הקשה רבה: וכי לית ליה לרבי שמעון גזירה שוה ממצורע? והתניא: רבי שמעון אומר, כל מקום שנאמר יד אינה אלא ימין, וכל מקום שנאמר אצבע אינה אלא ימין

ודין זה אין לו מקור אלא בלימוד מגזרה שוה ממצורע, שנאמר בו "בהן ידו הימנית" ו"בהן רגלו הימנית"!¹²

אלא, אמר רבא: לעולם אית ליה לרבי שמעון גזרה שוה ממצורע. והכי קאמר: וכי נאמרה יד בקבלה? הוואיל ולא נאמרה יד בקבלה של דם החטאת אלא אצבע [ולקח מדם החטאת באצבעו], ואי אפשר לקבל באצבע, שאין האצבע לבדה יכולה להחזיק את הכלי שמתקבל בו הדם, אם כן, מתייחס הכתוב "ולקח מדם החטאת באצבעו" לנתינה על קרנות המזבח, שלאחר שיתקבל הדם בכלי, יטבול אצבעו בדם ויתן על גבי הקרנות. ונמצא, שגם אצבע לא נאמרה בקבלת הדם, ולפיכך אי אפשר ללמוד לקבלת הדם בגזירה שוה ממצורע, ולכן – קיבל בשמאל, כשרה!

אמר ליה רב סמא בריה דרב אשי לרבינא: וכי אין אפשרות להחזיק את הכלי שמתקבל בו הדם באצבע? והרי איפשר דעביד ליה און לשפת המזרק, ותוחב הכהן אצבעו לאותה און, ומקבל ביה את דם החטאת!¹³

אלא, אמר אבוי: במקרא נדרש לפניו ואחוריו כד-ב קמיפלגי חכמים ורבי שמעון.

שאילו היתה נאמרת "יד" בקבלה, הייתי מודה שהיא בימין [וכדמפרש לקמן]. אולם מאחר שלא נאמר בקבלה יד, לא דרשינן מ"באצבעו" על קבלה שלפניו אלא דרשינן רק לאחריו – "באצבעו ונתן", שלא תהא נתינה על קרנות המזבח אלא בימין!

הואיל ולא נאמרה יד בקבלה – קיבל בשמאל כשר!¹²

והוינן בה: ורבי שמעון, ממה נפשך: אי אית ליה גזירה שוה שדרשו לקמן [בע"ב] שקמיצה צריכה להעשות בימין בגזרה שוה של יד – יד ממצורע, שנאמר בו בהן ידו הימנית, אם כן, כי לא נאמרה יד בקבלה, מאי הוי? והרי אפשר ללמוד בגזירה שוה של אצבע – אצבע ממצורע לקבלה?

ואי לית ליה גזירה שוה ממצורע, אם כן, כי נאמרה "יד" בקבלה, מאי הוי? והרי אין מקור שעבודת "יד" היא דוקא בימין.

אמר רב יהודה: לעולם לית ליה לרבי שמעון גזרה שוה ממצורע, והכי קאמר: וכי נאמר יד ימין בקבלה? הוואיל ולא נאמר יד ימין בקבלה, קיבל בשמאל כשר!

אמר ליה רבה לרב יהודה: אי הכי, שלא דרש רבי שמעון גזרה שוה ממצורע, אפילו נתינה של דם החטאת על קרנות המזבח נמי תוכשר בשמאל, שהרי לא נאמר "אצבע ימין" בנתינה?¹³

[וראה במנחות ז ב שכן בתירא אומר שהקומץ בשמאל יחזור ויקמוץ בימין, כי מצינו הכשר לשמאל בהולכת המחטה ביום הכפורים, וביאר החזו"א, מנחות כ"א סק"ד, ששמאל אינו פוסל אלא הוא חסרון בעבודת ימין, ולכן אף שאם עלה ידו הזה אמינא שיוכל לחזור ולקמוץ, ומשמע שאינו פסול חיובי, וצריך לפרש שמסקנת הגמרא שטעמו של בן בתירא משום שקמיצה פסולה אינה נחשבת עבודה כי ישנה בחזרה, ויכול לחזור אף ששמאל הוא פסול חיובי. ויש לדקדק ממה שהביאה שם הגמרא ראייה רק מהולכת המחטה ולא מחפינת קטורת, שבחפינה אין פסול שמאל כלל, וכדלעיל]. וראה עוד להלן.

12. הגרי"ז [בספרו דף מו ד"ה לר"ש] כתב שלרבי שמעון אפילו חטאת וקמיצה – ששמאל פוסל בהן – אין צורך בימין מדיני העבודה, אלא רק משום שנאמר בחטאת "אצבע" ובקמיצה "יד" ולמדו בגזירה שוה ממצורע שהכוונה לאצבע ויד של ימין, ולפיכך תמה על מה שאמרו לעיל [יא א] שאם בא להוליך או להקטיר מנחה ביד, גם לרבי שמעון צריך לעבודה בימין. ובהלכה שייך "ימין" רק מדיני עבודה. וביאר שאין הכוונה שם

לומר שאינו צריך לעבודה בכלי שרת, וגם לא בא ללמד דין ימין בהולכת קמיצה, אלא לומר שדין מנחה להעשות ביד כהזאת חטאת [ויש לה הכשר גם בכלי שרת], ועל כל דין "יד" יש דין ימין ואינו מדיני העבודה.

ונמצא לביאורו שלדעת רבי שמעון אין בשמאל פסול חיובי, אלא חסרון "אצבע" או "יד" של ימין, והיינו משום שלמד גזירה שוה ממצורע, ובו ודאי לא שייך פסול חיובי, שאין בו עבודה, אלא חסרון תנון ואצבע של ימין, [ונב"ב נבאר כיצד למדו רבנן ששמאל הוא פסול חיובי].

וראה חזו"א נגעים [יב כב] שנקט שחלוק שמאל במצורע משמאל בחטאת וקמיצה לענין דיעבד, כי בחטאת וקמיצה למדו לפסול שמאל ולא משום חסרון ימין. ועיין בשו"ת חתם סופר [אה"ע ח"ב עא] והובאה תשובה זו גם בשו"ת רע"א [ח"א קכב].

13. לכאורה תמוה, איך אפשר להוסיף און למזרק, והרי נאמר בתבנית הבית והכלים [דברי הימים א כח] ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם והמזולגות והמזוקות הכל בכתב מיד ה'